

Contently analyzing the social skills in the social training book in first grade of junior high school

Esmail Ghasemi, Sajad Majidi Parast

¹ M.S. of Curriculum, Kharazmi University, Tehran, Iran

² M.S. Student of Social Work, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

تحلیل محتوای مقولات مهارت‌های اجتماعی در کتاب درسی تعلیمات اجتماعی سال اول راهنمایی

اسماعیل قاسمی^{*}، سجاد مجیدی پرست

^۱ کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد مددکاری اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

Abstract

The aims of education are not fulfilled unless educational programs and supplementary materials are taken, well, into consideration. It is, therefore, the textbook the most important reference in educational system. This article is to contently analyze the social skills in social training book of first grade of junior high school. This book, consisted of four chapters and 78 pages, has been studied based on paragraph unit analysis. Four social skills as communication, assertiveness, autonomy, and coping were selected and content analysis method was used to evaluate these skills. The findings represent that the social skills of self-management, with 21 paragraph and 12.06 percent, has the largest frequency, showing the high concern of the writers to such an issue. Other social skills a consultation and communication are the next two skills being highly noticed (8.04 percent). Also, there is not any paragraph related to the social skill of saying 'No'.

Keywords: social training, social skills, Textbook, Content analysis, Pupil

چکیده

تحقق اهداف آموزش و پرورش از طریق برنامه‌های درسی و منابع کمک آموزشی صورت می‌گیرد و کتاب درسی یکی از مهمترین مراجع و منابع یادگیری دانش‌آموزان در نظام آموزشی محسوب می‌شود. پژوهش حاضر، به بررسی تحلیل محتوای مهارت‌های اجتماعی در کتاب درسی تعلیمات اجتماعی سال اول راهنمایی می‌پردازد. به همین منظور، کتاب تعلیمات اجتماعی سال اول راهنمایی شامل ۴ فصل و ۷۸ صفحه بر اساس واحد تحلیل پاراگراف مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. بر این اساس چهار مقوله مهارت‌های ارتباطی، جرأت‌ورزی، خودگردانی و مقابله‌ای در حوزه مهارت‌های اجتماعی انتخاب و از روش تحقیق تحلیل محتوا به منظور بررسی این مهارت‌ها استفاده شد. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که میزان مهارت اجتماعی خودگردانی با فراوانی ۲۱ پاراگراف و ۱۲.۰۶ درصد در مقایسه با دیگر مقولات مورد بررسی در پژوهش سهم بیشتری را داراست و این نشان از اهمیت دادن مؤلفان کتاب به این مقوله است. دیگر مهارت‌های اجتماعی همچون مشورت با دیگران و برقراری ارتباط هم با درصدی معادل ۸.۰۴ در جایگاه بعدی از مهارت‌های اجتماعی مطرحه در کتاب تعلیمات اجتماعی مورد توجه قرار گرفته‌اند. در زمینه مهارت اجتماعی بیان کردن نه نیز پاراگرافی مشاهده نشد.

واژگان کلیدی: تعلیمات اجتماعی، مهارت‌های اجتماعی، کتاب درسی، تحلیل محتوا و دانش‌آموز

مقدمه

فرد حاصل ضرب وراثت او در محیطی است که در آن زندگی می‌کند» (Ghezeli Ayagh quoted by Khosro Pour, 2006)

تعلیم و تربیت در عصر حاضر کاری بسیار دشوار و پیچیده است. تعلیم و تربیت امروزی تنها وظیفه انتقال میراث فرهنگی گذشته را بر عهده ندارد. بلکه رشد و تحول فرهنگ و تحقق واقعیت انسان از اهم وظایف تعلیم و تربیت است و تحقق واقعیت انسان جز از طریق تعلیم و تربیت آگاهانه صورت نمی‌گیرد در واقع تعلیم و تربیت آگاهانه مجموعه‌ای از تدابیر است که از طریق برنامه‌های آموزشی، فرصتهایی را فراهم می‌آورد تا کودکان و نوجوانان بتوانند در جریان رشد استعدادهای ذاتی خود را از قوه به فعل درآورند (Shokouhi, 1989). یکی از تدابیری که از طریق برنامه‌های آموزشی می‌تواند به دانش‌آموزان انتقال پیدا کند بحث مهارت‌های اجتماعی است. کودکانی که مهارت اجتماعی کافی کسب کرده‌اند در ایجاد رابطه با همسالان و یادگیری در محیط آموزشی موفق‌تر از کودکانی هستند که فاقد این مهارت هستند (Byabangard, 2005). همچنین از آنجایی که ظرفیت انسانی برای ساخت نمادها در جهان کنونی بسیار پیچیده است، بسیاری از دانشمندان معتقدند که روش تحلیل محتوا به منظور افزایش فهم جهان نمادی می‌تواند بسیار کمک کننده باشد (Rudy, Popova & Linz, 2010).

تحقق اهداف آموزش و پرورش از طریق برنامه‌های درسی و منابع کمک آموزشی صورت می‌گیرد و کتاب درسی یکی از مهمترین مراجع و منابع یادگیری دانش‌آموزان در نظام آموزشی به شمار می‌رود. در کشور ما فعالیت‌های آموزشی در چهارچوب کتاب درسی تحقق می‌یابد. در تمام کشور برای هر موضوع درسی در هر پایه تحصیلی یک کتاب درسی تألیف می‌شود و در بین مدارس توزیع می‌گردد، معلمان فعالیت‌های خود را بر محور کتاب درسی متمرکز می‌کنند، امتحان و ارزشیابی عمدتاً محدود به مطالب کتاب درسی است. از این رو این وسیله آموزشی در نظام آموزشی دارای نقش بسیار مهمی است و کتاب‌های درسی به خاطر اهمیت زیادی که در تحقق اهداف آموزشی دارند، کانون توجه تمامی دست اندر کاران آموزش و

انسان موجودی است که برای رفع نیازهای عاطفی، اجتماعی و بیولوژیکی خود به تعامل با دیگران محتاج است. ناتوانی در برقراری ارتباط و محبت ورزیدن، باعث می‌شود که زندگی بی‌رنگ شده، کم‌کم گرمی، معناداری و روابط اجتماعی از آن رخت بریندد. وضع نامطلوب بسیاری از افراد ناشی از مشکلات آنها در انطباق با چالش‌های زندگی روزمره است که ریشه در ناتوانی آنها برای بیان مؤثر خویش به اعضای خانواده، دوستان، همکاران و سایر افراد در موقعیت‌های اجتماعی دارد. ناتوانی در بیان احساسات و روابط رضایت بخش با دیگران به بهای گرانی تمام می‌شود و کمبود مهارت‌های اجتماعی، ظرفیت افراد را برای مراقبت از خودشان و سازگاری با فشارهای روزانه محدود کرده، آنها را آسیب پذیر می‌کند. این درحالی است که مهارت‌های اجتماعی به افراد اجازه می‌دهد تا علایق خود را دنبال کنند، در فرصت‌های زندگی پیشرفت کنند و با پاداشی که زندگی به آنها می‌دهد، عاطفی‌تر زیست کنند (Fathi et al, 2005)

در جهان زیر سلطه فناوری‌های جدید و پیچیده‌ای که موجود انسان را از نخستین لحظه‌های زندگی تحت فرمان خود می‌گیرند و تلاش بر یکسان سازی او دارند و تأثیر آنها را نیز به راحتی نمی‌توان محاسبه و پیش‌بینی کرد، تلاش برای تربیت انسانی رشد یافته که هم از نظر جسمی، روانی و عاطفی و هم از نظر اجتماعی و فرهنگی به درجه کمال مطلوب خود نزدیک شود و تن به چهارچوب‌های از پیش تعیین شده و قالبی نسپارد و خود نیز در فرآیند شدن خود نقش محوری داشته باشد، روز به روز دشوارتر می‌شود. تردیدی نیست که به هیچ وجه نمی‌توان توانایی‌های بالقوه‌ای را که انسان با آن به دنیا می‌آید انکار کرد؛ ولی به کمال مطلوب خود رسیدن، یعنی نزدیک شدن به بالاترین درجه توانمندی‌ها، شرایط و امکاناتی لازم دارد که آنگاه که برای فرد فراهم شود می‌توان امیدوار بود که او بتواند با شکوفا کردن استعدادها و به فعل درآوردن توانایی‌های بالقوه خود به انسانی آزاد و مستقل، خلاق، اندیشه ورز، آگاه و مسؤول در برابر خود و جامعه و مولد و فعال تبدیل شود. به گفته وودورث، «شخصیت یک

پرورش هستند (Rashidi quoted by Yarmohammadian, 2008)

بنابراین کتاب درسی باید بر اساس اهداف آموزش و پرورش و متناسب با شیوه‌های نوین، به منظور ارتقای کیفیت رشد دانش‌آموزان در تمام ابعاد و زمینه‌های تدوین و تألیف گردد. در تهیه و تنظیم محتوای کتاب‌های درسی توجه به اصول و معیار انتخاب محتوا مانند تناسب با هدف‌ها، نیازها و علایق یادگیرنده، پیشرفت‌های علمی، کاربرد آنها در زندگی واقعی، فراهم آوردن انواع فرصت‌های یادگیری و ... ضروری است. (Nik Bakhsh, 2008) کتاب درسی یا محتوای مطالب آموزشی به ویژه در نظام‌های آموزشی متمرکز که محور مکتوب و مدون تعلیم و تربیت محسوب شده، فعالیت‌ها و تجربه‌های تربیتی دانش‌آموزان توسط معلم و حول محور آن سازماندهی می‌شود، نیاز به تحلیل و بررسی علمی دارد. این تحلیل به دست اندر کاران و مؤلفان کتاب‌های درسی کمک می‌کند تا در هنگام تهیه و تدوین یا گزینش و انتخاب کتاب درسی تصمیمات عاقلانه‌ای را اتخاذ نمایند (Yarmohammadian, 2009).

نوعی از تحلیل‌ها که برای برنامه‌ریزان درسی، مؤلفان و تصمیم‌گیرندگان برنامه‌های درسی بسیار مفید و ضروری است، تحلیل محتوایی است. این نوع تحلیل‌ها کمک می‌کند تا مفاهیم، اصول، نگرش‌ها، باورها و کلیه اجزای مطرح شده در قالب دروس کتاب مورد بررسی عملی قرار گرفته، با اهداف برنامه درسی، مقایسه و ارزشیابی شوند (Ibid).

از جمله محتوای موجود در کتاب‌های درسی، میزان پرداختن به مهارت‌های اجتماعی است و از آنجایی که زندگی در جمع نیازمند قواعد و مقررات و آداب و شرایط خاصی است که چنانچه این آداب و قوانین از طرف افراد مراعات نشوند، ادامه ارتباط وی در جامعه به مخاطره می‌اندازند. نخستین قانون و شرط برای این ارتباط، داشتن تعامل و مهارت برقراری ارتباط با افراد مختلف اجتماع در فرد است. تا فرد نیاموزد که بهترین نوع ارتباط با همسالان و سایر افراد در اطراف خود و به طور کلی در اجتماع به چه صورتی است، از ارتباط خود با دیگران لذت نخواهد برد. این مهارت در برقراری ارتباط با دیگران در اصطلاحی با عنوان

مهارت‌های اجتماعی جای می‌گیرد. روان‌شناسان سال‌هاست که میل به مشارکت در تعاملات اجتماعی و ایجاد روابط را برای سلامت روانی مهم و ضروری می‌دانند. درحقیقت نبود چنین تمایلی نشانه وجود آسیب است. افراد دوری‌گزین و بی‌علاقه به روابط اجتماعی را به عنوان اختلال شخصیت اسکیزوئید طبقه‌بندی می‌کنند و وجود رفتارهای گوشه‌گیرانه و شیوه زندگی ضد اجتماعی در کودکان و نوجوانان، دال بر بروز آسیب‌های جدی در بزرگسالی است. بنابراین شناخت چگونگی به وجود آمدن و تحول یافتن جهت‌گیری اجتماعی که در سلامت روان و تحول اخلاقی مهم است، بسیار ضروری به نظر می‌رسد. (Nouri et al, 2010: 125)

کتاب درسی یکی از مهمترین مراجع و منابع یادگیری دانش‌آموزان در هر نظام آموزشی است و در ایران نیز یکی از مهمترین نقش‌ها را در برنامه درسی نظام آموزش و پرورش ایفا می‌نماید. به عبارت دیگر، در ایران بیشتر فعالیت‌های آموزشی در چارچوب کتاب درسی صورت می‌گیرد و بیشترین فعالیت‌ها و تجربه‌های آموزشی دانش‌آموز و معلم بر محور آن سازماندهی می‌شود (Arizi and Abedi, 2003). کتاب‌های درسی به خاطر اهمیت زیادی که در تعیین محتوا و خط مشی آموزش دارند، کانون توجه تمامی دست‌اندرکاران آموزش و پرورش می‌هستند. اهمیت کتاب‌های درسی در نظام‌های آموزشی متمرکز، مانند ایران که تقریباً تمام عوامل آموزشی بر اساس محتوای آن تعیین و اجرا می‌شود، بیش از سایر انواع نظام‌های آموزشی است. و به خاطر همین اهمیت بیش از حد است که صرف وقت نیروهای متخصص در بررسی و تحلیل کتاب‌های درسی می‌تواند راه‌گشای حل بسیاری از مشکلات جاری آموزشی باشد (Arambraster and Anderson, 1993). در کشور ما بیشترین فعالیت آموزشی در چارچوب کتاب‌های درسی صورت می‌گیرد که محتوای این کتاب‌های دربرگیرنده اساسی‌ترین خط مشی‌های اجرایی برای رسیدن به اهداف آموزش و پرورش هستند، به همین جهت، لازم است تا در تهیه و تدوین آنها نهایت دقت به عمل آید تا پاسخ‌گوی نیازهای ناشی از تحولات سریع روابط اجتماعی، اقتصادی، علمی و نیازهای خود دانش‌آموزان باشد.

جنبه‌های مختلف پیام‌های رمزگردانی شده در محصول ارتباطات است. (Gall et al, 2004)

بر این اساس، تحلیل محتوای متن کتاب تعلیمات اجتماعی پایه اول مقطع راهنمایی تحصیلی سال تحصیلی ۹۱ - ۱۳۹۰ از لحاظ میزان مهارت‌های اجتماعی مورد بررسی قرار گرفت و چهار حوزه مهارت‌های اجتماعی معیار طبقه بندی قرار گرفتند. این ۴ حوزه عبارتند از:

الف) حیطه مهارت‌های ارتباطی

ب) حیطه مهارت‌های جرأت ورزی

ج) حیطه مهارت‌های خودگردانی

د) حیطه مهارت‌های مقابله‌ای

سپس واحد ثبت به منظور تحلیل محتوای متن کتاب مشخص گردید. واحد ثبت به بخش معناداری از محتوا که انتخاب شده، در طبقه مربوط قرار داده می‌شود، سپس مورد شمارش قرار می‌گیرد، اطلاق می‌گردد. در تحلیل محتوای کتاب درسی کلمه (نماد)، جمله، پاراگراف، درس یا تصویر و یا آزمایش ممکن است واحد ثبت باشد. بر این اساس، «پاراگراف» به عنوان واحد ثبت در نظر گرفته شد.

در مرحله بعدی محتوای متن مورد مطالعه و بررسی دقیق قرار گرفت. هر پاراگرافی که مرتبط با طبقه مورد شمارش بود، بررسی شد. پس از جمع‌آوری اطلاعات، اطلاعات در جداول جای گذاری شد و در انتها جمع بندی و نتیجه‌گیری صورت گرفت.

با نگاهی اجمالی به کتاب درسی تعلیمات اجتماعی سال اول راهنمایی با توجه به اصلاحاتی که در سال ۱۳۸۶ در تألیف کتاب در حوزه تحلیل محتوا و تعیین اهداف به اجرا درآمد، هدف این درس آن گونه که در بخش آغازین کتاب به نگارش درآمده است: «ویژگی‌ها و نیازهای اساسی یک شهروند جامعه اسلامی و جامعه پذیر کردن او» است. شورای برنامه ریزان با اعتقادی عمیق به اهمیت و نقش تربیت اجتماعی در سلامت جامعه، این کتاب را بر مشارکت دانش‌آموزان در یادگیری مفاهیم اساسی و کسب توانایی برای به کارگیری آنها نوشته و پرداخته است و امیدوار است تا نیازهای دو هسته اصلی اجتماع یعنی خانواده و گروه و توضیح هر فرد در خانواده و گروه را به دانش‌آموزان آموزش

کتاب‌های درسی نه تنها آموزش رسمی را انجام می‌دهند، بلکه تأثیر مهمی در برداشت کودک از جامعه دارند. از طریق کتاب، کودک واژگان زبان خود را گسترش می‌دهد، با افراد اجتماع، نقش و اهمیت آنان در جامعه آشنا شده، مهارت‌های اجتماعی را فرا می‌گیرد.

بنابراین در تدوین محتوای کتب درسی دانش‌آموزان توجه به مهارت‌های اجتماعی لازم و ضروری است و از آنجایی که بسیاری از نوجوانان در تلاش برای اتخاذ تصمیم اجتماعی مناسبی هستند و دوره نوجوانی مرحله‌ای رشدی است که به طور کلیشه‌ای به عنوان دوره‌ای از طوفان و استرس ادراک می‌شود. (Hines & Paulson, 2006) هرچند که تمام دانش‌آموزان در حال گذر از نوجوانی هستند، دانش‌آموزان آرام و ملایم با مشکلات عاطفی بیشتری درگیر می‌شوند (Bauminger, Edelsztejn, & Morash, 2005).

بنابراین میزان برخورداری دانش‌آموزان از این مهارت‌ها بر سلامت فردی و اجتماعی و نیز موفقیت تحصیلی آنان تأثیرگذار است. داشتن مهارت اجتماعی بالا در دانش‌آموزان، حاکی از میزان موفقیت آنها در ارتباط با دیگران و به احتمال زیاد نشان از موفقیت تحصیلی آنهاست. هرچه میزان مهارت اجتماعی در دانش‌آموزان بیشتر باشد، به همان اندازه نسبت به سایر افراد که از مهارت اجتماعی کمتری برخوردارند، در زندگی و تحصیل و رفتار اجتماعی موفق‌تر و دارای پیشرفت بیشتر و بالاتری خواهند بود. حال با توجه به بیان جایگاه مهارت‌های اجتماعی در زندگی آتی دانش‌آموزان و چگونگی تدوین محتوا و ارائه آن از سوی کتاب‌های درسی به دانش‌آموزان، به تحلیل محتوای میزان مهارت‌های اجتماعی مطرح شده در کتاب اول راهنمایی پرداخته شده است.

روش پژوهش

روش تحقیق در این پژوهش تحلیل محتوا از نوع کمی است. در تعریف گال و همکاران، تحلیل محتوا در پژوهش کمی به عنوان «یک فن پژوهشی برای توصیف عینی، نظام‌دار و کمی ظاهر محتوای رسانه ارتباطی تعریف کرده‌اند». بر این اساس آنان معتقدند که اکثر تحلیل‌های محتوا در آموزش و پرورش شامل جمع‌آوری داده‌ها درباره

با مشکلات و ایجاد رابطه‌ای مناسب با محیط تعریف می‌شود (Gresham and Elliot, 1990).

بر اساس تعاریف ارائه شده و مباحثی که در منابع موجود از جمله طبقه بندی مهارت‌های اجتماعی پژوهشگران گروه مشاوره و علوم تربیتی دانشگاه اصفهان قابل انتقال از دبیران به دانش‌آموزان دوره دبیرستان در زمینه مهارت‌های اجتماعی وجود دارد، ۴ مقوله اصلی در این زمینه قابل بررسی است.

۱- حیطه مهارت‌های ارتباطی

۲- حیطه مهارت‌های جرات ورزی

۳- حیطه مهارت خودگردانی

۴- حیطه مهارت‌های مقابله‌ای

پس از ایجاد مقوله‌های اصلی، مقولات فرعی را ارائه نمودیم.

دهد (Mahmoodi, 2011). با توجه به این اهداف کتاب تعلیمات اجتماعی سال اول راهنمایی شامل ۷۸ صفحه و ۴ فصل به ترتیب نیازها، زندگی در خانواده، گروه و وظایف در گروه است؛ در زیر عنوان هر فصل مباحث مختلفی مرتبط با موضوع مورد اشاره مطرح می‌شود.

به منظور طبقه بندی مقولات موجود در بحث مهارت‌های اجتماعی در ابتدا لازم است تعاریفی از این مهارت‌ها ارائه شود. مهارت‌های اجتماعی فرآیند مرکبی است که فرد را قادر می‌سازد به گونه‌ای رفتار کند که دیگران او را با کفایت تلقی کنند (Haraji and others, 2003). مهارت‌های اجتماعی به عنوان فهم و برقراری ارتباط با دیگر افراد، عمل بر اساس محیط اجتماعی، یافتن دوست، نشان دادن رفتارهای قابل قبول، بیان خویش، مواجهه شدن

الف) حیطه مهارت‌های ارتباطی

مصادیق مقوله ها			مقوله فرعی
معرفی خود	سلام کردن	برقراری ارتباط با غریبه‌ها	
آموزش عیادت	نحوه انتخاب دوست	مهارت‌های برقراری دوستی	
رفتن به سوی جمع	استفاده از مهارت‌های کلامی و غیرکلامی در ارتباط	مهارت‌های برقراری ارتباط	

ب) حیطه مهارت‌های جرات ورزی

مصادیق مقوله‌ها			مقوله فرعی
بیان عدم رضایت	رد تقاضای دوست	رد خواهش دیگران	مهارت‌های مربوط به توانایی نه گفتن
تحقیق درمورد کسی	تقاضای مجدد	بیان تقاضا یا درخواست از دوست	مهارت‌های مربوط به بیان نیازهای خود
شناخت نقش‌ها	ابراز وجود و عقاید	حق اشتباه کردن	مهارت‌های مربوط به شناسایی حقوق خود و دیگران

ج) حیطه مهارت‌های خودگردانی

مصادیق مقوله ها		مقوله فرعی
همراه داشتن کتاب، ساعت و دارو	همراه داشتن کارت	مهارت‌های مراقبت از خود
انتخاب فردی مناسب برای مشورت	آگاهی از ویژگی‌های طرف شور	مشورت با دیگران
خرید	مسئولیت پذیری	مهارت‌های خودگردانی
قرار دادن وسایل و اشیا در سرجای اصلی	انضباط داشتن	نظم پذیری

د) حیطه مهارت‌های مقابله‌ای

مصادیق مقوله ها			مقوله فرعی
حمایت عاطفی	درد دل کردن	تقاضای کمک	مهارت جلب حمایت دیگران
طرح ریزی	بررسی راه حل‌های مختلف	شناسایی وجود مشکل	مهارت حل مسأله اجتماعی
جمع‌آوری اطلاعات	داشتن هدف	تصمیم‌گیری	مهارت‌های برنامه ریزی

جدول ۱ - تعداد پاراگراف‌های موجود در کتاب تعلیمات اجتماعی

فصل	فراوانی	درصد
اول	۱۳	۷.۴۸
دوم	۱۱۵	۶۶.۰۹
سوم	۲۹	۱۶.۶۶
چهارم	۱۷	۹.۷۷
جمع کل	۱۷۴	۱۰۰

جدول ۲ - توزیع فراوانی پاراگراف‌ها بر حسب حیطه‌های ارتباطی

محتوا	برقراری ارتباط با غریبه‌ها	برقراری دوستی	مهارت‌های برقراری ارتباط
فصل اول (نیازها)	۱	—	—
فصل دوم (زندگی در خانواده)	—	—	۱۰
فصل سوم (گروه)	—	۸	—
فصل چهارم (وظایف در گروه)	—	—	۴

یافته‌های پژوهش

در کتاب درسی تعلیمات اجتماعی سال اول در حیطه مهارت‌های ارتباطی در فصول مختلف کتاب مباحث مختلفی در این باره ارائه شده است. در ابتدا تعداد پاراگراف‌های هر فصل به همراه میزان درصدی که در کل کتاب دارا هستند را مشخص نمودیم (جدول شماره ۱). با توجه به جدول شماره ۱، می‌توان چنین نتیجه گرفت که فصل دوم با ۱۱۵ پاراگراف بیشترین فراوانی و فصل اول با کمترین فراوانی مواجه است. در فصل اول تنها یک پاراگراف در حوزه برقراری ارتباط با غریبه‌ها بحث کرده است. این مهارت اجتماعی در کل کتاب درصدی کمتر از یک را به خود اختصاص داده است. در این فصل ۵ پاراگراف به بیان نیازها پرداخته است، از آنجایی که این فصل در مورد نیازها است، نسبت به ۱۳ پاراگرافی که وجود دارد درصد زیادی به این مهارت

اجتماعی اختصاص می‌یابد. در این فصل ۱ پاراگراف هم در مورد جلب حمایت دیگران وجود دارد. فصل دوم کتاب با ۳۷ صفحه و ۹ عنوان بیشترین حجم از کتاب را داراست. از این روی بیشتر مهارت‌های اجتماعی مورد نظر در این بخش مورد اشاره قرار گرفته است. در حوزه مهارت‌های برقراری ارتباط ۱۰ پاراگراف دیده می‌شود، شناسایی حقوق خود دارای ۴ پاراگراف، مهارت مراقبت از خود تنها ۳ پاراگراف، مشورت با دیگران ۱۱ پاراگراف، به مهارت خودگردانی در ۱۶ پاراگراف اشاره شده است به طوری که در فصل دوم مهارتی که بیشترین اشاره را به خود اختصاص داده است، قرار دارد. مهارت نظم‌پذیری با ۱۰ پاراگراف، حل مسأله اجتماعی ۵ پاراگراف و مهارت‌های برنامه‌ریزی با ۳ پاراگراف به ترتیب در کتاب تعلیمات اجتماعی سال اول راهنمایی وجود دارند.

جدول ۳ - درصد فراوانی در فصل و کل کتاب درسی

مهارت‌های ارتباطی	فراوانی در کل کتاب	درصد
برقراری ارتباط با غریبه‌ها	۱	۰.۵
برقراری دوستی	۸	۴.۰۲
مهارت‌های برقراری ارتباط	۱۴	۸.۰۴

جدول شماره ۴ - توزیع فراوانی پاراگراف‌ها بر حسب حیطه مهارت‌های جرات ورزی

محتوا	توانایی نه گفتن	بیان نیازهای خود	شناسایی حقوق خود و دیگران
فصل اول (نیازها)	—	۵	—
فصل دوم (زندگی در خانواده)	—	—	۴
فصل سوم (گروه)	—	—	—
فصل چهارم (وظایف در گروه)	—	—	—

جدول شماره ۵ - درصد فراوانی مهارت‌های جرات ورزی در کتاب درسی

مهارت‌های جرات ورزی	فراوانی در کل کتاب	درصد
توانایی نه گفتن	۰	۰
بیان نیازهای خود	۵	۲.۸
شناسایی حقوق خود و دیگران	۴	۲.۲

جدول ۶ - توزیع فراوانی پاراگراف‌ها بر حسب حیطه مهارت‌های خودگردانی

محتوا	مهارت مراقبت از خود	مشورت با دیگران	مهارت خود گردانی	نظم پذیری
فصل اول (نیازها)	—	—	—	—
فصل دوم (زندگی در خانواده)	۳	۱۱	۱۶	۱۰
فصل سوم (گروه)	—	۱	۱	۱
فصل چهارم (وظایف در گروه)	—	—	۴	—

جدول ۷ - درصد فراوانی در فصل و کل کتاب درسی

محتوا	جلب حمایت دیگران	حل مسأله اجتماعی	مهارت‌های برنامه ریزی
فصل اول (نیازها)	۱	—	—
فصل دوم (زندگی در خانواده)	—	۵	۳
فصل سوم (گروه)	۳	—	—
فصل چهارم (وظایف در گروه)	—	—	—

جدول ۸ - توزیع فراوانی پاراگراف‌ها بر حسب حیطه مهارت‌های مقابله‌ای

مهارت‌های مقابله‌ای	فراوانی در کل کتاب	درصد
جلب حمایت دیگران	۴	۲.۲
حل مسأله اجتماعی	۵	۲.۸
مهارت‌های برنامه ریزی	۳	۱.۷۲

بحث و نتیجه‌گیری

و ایجاد موقعیت‌های شبیه به موقعیت اصلی است، این موضوع نیازمند کارگاه‌ها و کلاس‌هایی است که مهارت‌های آموخته شده به صورت نظری را به شکلی عملی و قابل لمس برای دانش‌آموز تبدیل کند و با زندگی عادی و روزمره او پیوندی منطقی ایجاد کند.

مهارت‌های خودگردانی، مشورت با دیگران و برقراری ارتباط که یکی از نیازهای ضروری و عادی زندگی و رشد اجتماعی دانش‌آموزان است بیشترین درصد محتوای کتاب را به خود اختصاص داده است. این در حالی است که هیچ اشاره‌ای به مهارت بیان نه نشده است و مهارت‌های موجود در حیطه جرأت ورزی از جمله مراقبت از خود با ۳

کتاب تعلیمات اجتماعی پایه اول راهنمایی در سال ۱۳۸۶ اصلاح و با رویکردی نوین به کتاب درسی تألیف و تدوین شده است. در این کتاب یادگیری دانش‌آموزان از حالت منفعل و خشک به سبکی پویا و فعال تبدیل شده است. بخش‌های نمونه بیاورید، فعالیت خارج از کلاس، خلاصه کنید، پرسش سؤالاتی با پاسخ‌هایی باز از دانش‌آموزان، همه و همه میزان مشارکت و فعالیت دانش‌آموز در کلاس را نسبت به گذشته افزون‌تر کرده است. با این حال، مباحثی نظری در کتاب مطرح می‌شود که نحوه به کارگیری از آنها در زندگی روزمره نیازمند آموزش عملی

primary school achievement, Journal of Educational Innovations, Second Year, No. 5, Autumn

Byabangard, Esmaeil (2005). Adolescent Psychology, Tehran: Islamic Culture Publishing Office.

Fathi, Fatemeh. Fatehizadeh, Maryam. Nasr Esfahani, Ahmad Reza (2005). Social skills can be transferred from teacher to high school students, Journal of Research, No. 2

Ghezel Ayagh, Soraya (2006). Children's literature and promote reading, Tehran: Samt, Fourth Edition

Harajy, Own. Sanderr, Christine. Dickson, David (1998). Social skills in interpersonal communication. Translated by Khashayar Beigi and Mehrdad Firoz Bakht, Tehran: Publication of growth

Levy, A. (2005). Fundamentals of educational planning, translated by Farideh Mashayekh, Tehran: Bureau of educational assistance

Loutan, Koi (1996). Comparative education, translated by Mohammad Yamani Douzi Sorkhabi, Tehran side, First Edition

Mahmoodi, Mohammad Taghi. (2011). Content analysis Social sciences Textbook in Secondary School from the Perspective of Citizenship Education Approach. Research in Curriculum Planning, Volume 8, No 1, 2, Spring & Summer.

Maleki, Hassan (2002). Lesson planning (action), Tehran: School, Fourth Edition

Meredith Gall, Walter Borg. Joyce Gall (2003). Qualitative and quantitative research methods in psychology, education, effort, Ahmad Reza Nasr, Tehran: Institute for Humanities research and editing books, universities, R & D Center for Humanities martyr Beheshti University

Nik Bakhsh, Azam (2008). Content analysis of English textbooks for junior high school and pre-university based on revised Bloom's taxonomy within the survey and comparison of these two books, according to the domains Thesis of Master of Teacher Training University, Tehran, Iran

Norian, Mohammad (2009). A practical guide content analysis of primary school textbooks, Tehran, publishing Council.

پاراگراف و حدود ۱.۷۳ درصد، بیان نیازهای خود با تنها ۱ پاراگراف و ۰.۰۵ درصد و شناسایی حقوق دیگران با ۴ پاراگراف و ۲.۲ درصد کمترین میزان در بین مهارت‌های اجتماعی مورد بررسی را دارا هستند. اگرچه باید این موضوع را در نظر گرفت که نویسندگان کتاب به دنبال افزایش میزان فعالیت‌های کلاسی و مشارکتی دانش‌آموزان هستند. بنابراین حجم کتاب را تقریباً کم در نظر گرفته‌اند که دبیران بتوانند با کمترین دغدغه به تدریس و افزایش مشارکت دانش‌آموزان تدریس کنند. به همین جهت عدم اشاره به برخی از مهارت‌های اجتماعی و میزان فراوانی کم برخی از مهارت‌ها را می‌توان به این موضوع نسبت داد.

پیشنهادات

۱ - آموزش مفاهیم مهارت‌های اجتماعی در قالب داستان و شعر (همراه با تفسیر آن) در کنار روش مستقیم می‌تواند فرآیند یادگیری در بین دانش‌آموزان را اثربخش‌تر از گذشته نماید.

۲ - استفاده از کارگاه‌های آموزشی به نحوی که دانش‌آموزان بتوانند مهارت‌های اجتماعی نظری فرا گرفته شده در کتاب درسی را به طور عملی اجرا کنند، چرا که مصادیق این مهارت‌ها در زندگی روزمره قابل مشاهده است و اجرا کننده کارگاه آموزشی می‌تواند فضای حاکم در جامعه را به نحوی بازسازی کند که دانش‌آموزان به طور مصداقی با مهارت‌های اجتماعی آشنا شوند.

۳ - آموزش معلمان و مربیان با ضرورت آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش‌آموزان از طریق بروشور، فیلم، کارگاه‌های آموزشی و ...

۴ - همکاری آموزش و پرورش به منظور انجام تحقیقات گسترده‌تر و عمیق‌تر پیرامون میزان مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان مدارس

منابع

Arambraster, B. B and T. H. Anderson (1993). A textbook of translation: Hashem Fardanesh, Journal of Education, No. 33, Spring

Arizi, Hamid Reza. Abedi, Ahmad (2003). Content analysis based on the book curriculums of

Rashidi, Marzieh (2008). TV review infallible in religious books, Persian and Iranian elementary school social studies, master's thesis, Tarbiat Moallem University of T

Sadegh Zadeh , Alireza . Ahmadi Far, Mehrdad (2008). Acquisition hides important variable affecting students' quality of life, Journal of Cultural Engineering, Second Year, No. 19 and 20 in August and September

Shokouhi, Gholamhossein (1989). The nature of the growth process and philosophy courses education Quarterly, Issue 18

Yarmohammadian, Mohammad Hossein (2009). Principles of curriculum planning, Tehran: Memorial Book, Sixth Edition

Bauminger, N., Edelsztein, H. S., & Morash, J. (2005). Social information processing and emotional understanding in children with LD. Journal of Learning Disabilities, 38(1).

Hines, A. R., & Paulson, S. E., (2006). Parents and teachers perceptions of adolescent storm and stress: Relations with parenting and teaching styles. Adolescence, 41.

Gresham, F.M. & Elliot, S.N. (1990). The Social skills Rating System American Guidance Service, Circle Pines, MN.

Rudy, R. M., Popova, L. & Linz, D. G. (2010). The Context of Current Content Analysis of Gender Roles: An Introduction to a Special Issue. Sex Roles, 62.

Bauminger, N., Edelsztein, H. S., & Morash, J. (2005). Social information processing and emotional understanding in children with LD. Journal of Learning Disabilities, 38(1).

Hines, A. R., & Paulson, S. E., (2006). Parents and teachers perceptions of adolescent storm and stress: Relations with parenting and teaching styles. Adolescence, 41.

Gresham, F.M. & Elliot, S.N. (1990). The Social skills Rating System American Guidance Service, Circle Pines, MN.

Rudy, R. M., Popova, L. & Linz, D. G. (2010). The Context of Current Content Analysis of Gender Roles: An Introduction to a Special Issue. Sex Roles, 62.